

UBTBR 14.35.09

İ. Yalçın¹, C. Özdemir², A. Özkan³

¹Nurorda International School, Astana, Kazakhstan

²Suleyman Demirel University, Kaskelen, Kazakhstan

³International Burch University, Bosnia and Herzegovina

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE A1 VE A2 SEVİYESİNDE KULLANILAN ANADOLU DERS KİTAPLARINDAKİ DİNLEME METİNLERİNİN İÇERİK ANALİZİ

Özet. Anadil veya yabancı dil öğretiminde kaynak olarak kullanılan ders kitaplarında; hem dinleme becerisini geliştirmek hem de mevcut dinleme yetisinden faydalanarak dil öğretimini gerçekleştirmek amacıyla hazırlanmış dinleme kayıtları (CD, kaset çalar, mp3), dinleme metinleri ve bunlarla ilgili pekiştirici etkinlikler yer almaktadır. Bu kaynakların kaliteli olması ve özenle hazırlanması, verimli ve kalıcı bir dil öğretimi sürecinin gerçekleşmesi açısından hayati önem taşımaktadır. Bu çalışmada Yabancılar Türkçe öğretiminde kaynak kitap olarak kullanılan Anadolu Ders Kitapları'ndan A1 ve A2 seviyesi öğrencileri için hazırlanan kitaplar dinleme metinleri açısından incelenmiştir. İncelemede, nitel araştırma yöntemlerinden metin analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu incelemeler ve analizler sırasında, toplam 299 dinleme kaydı ve etkinlikleriyle birlikte verilen 35 dinleme kaydı Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'nde A1 ve A2 seviyesi için belirlenen kriterlere göre analiz edilmeye çalışılmıştır. Dinleme metinlerinin ve bu metinlere ait dinleme kayıtlarının söz konusu kriterlere büyük ölçüde uygunluk gösterdiği tespit edilmiştir. Araştırma neticesinde tespit edilen eksikliklerin giderildiğinde incelenen ders kitaplarının yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde daha faydalı olacağı kanaatine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Anadolu ders kitabı, dinleme becerisi, dinleme etkinlikleri, yabancılar Türkçe öğretimi, DAOBM.

***

Abstract. Recordings (CD, tape recorder, mp3), listening texts and other related consolidation activities are utilised in first or foreign language course textbooks whose aim is to improve listening skills and so is benefiting from the available listening skills capacity. It is of utmost importance that these resources should be of high quality and developed thoroughly in order that an effective and persistent language acquisition process takes place. In this work, recordings and listening texts used in Anadolu Turkish as a foreign language A1 and A2 level Coursebook 1 and 2 were analysed. The text analysis, a qualitative research methodology, was implemented in the research. During the course of the

research, 35 recordings accompanying a total of 299 listening activities were analysed in accord with the criteria set out for A1 and A2 levels in Common European Framework of Reference for Languages. It was identified throughout this research that listening texts and recordings used in the coursebooks are in considerable alignment with the aforementioned criteria. It was concluded as the result of the research that, once the issues raised are responded to, the analysed coursebooks shall contribute to the teaching of Turkish as a foreign language more efficiently.

Keywords: Anadolu coursebook, listening skills, listening activity, Teaching Turkish to speakers of other languages, CEFR.

***

Аннотация. Учебники предназначены для использования при изучении турецкого языка как родного и иностранного. Включают в себя аудиозаписи (компакт-диск CD, кассетный магнитофон, mp3) и тексты для аудирования и других видов речевой деятельности, целью которых является улучшение навыков аудирования и осуществление обучения языку с опорой на уже сформированные умения воспринимать речь на слух. Высокое качество и тщательная проработка данных материалов являются критически важными аспектами для обеспечения эффективного процесса обучения и овладения языком на постоянной основе. В рамках данной исследовательской работы книги Anadolu Ders Kitapları, которые используются иностранными студентами для изучения турецкого языка на уровне A1 и A2, были проанализированы в плане текстовых материалов для прослушивания. Был использован метод анализа текста. В процессе исследования были проверены в общем количестве 299 записей для аудирования и 35 записей для других видов речевой деятельности по критериям Общеввропейских Компетенций Владения Иностраным Языком для уровней A1 и A2. Выяснено, что данные тексты для аудирования и их записи в значительной степени соответствуют указанным критериям. В итоге можно сделать вывод, что рассмотренные учебники после устранения выявленных недочетов могут стать еще более эффективными для обучения турецкому языку как иностранному.

Ключевые слова: учебник Anadolu, навыки слушания, деятельность слушания, обучение турецкому языку носителей других языков, ОКВИЯ.

***

1. GİRİŞ

İletişim, insanoğlu için yeme/içme kadar doğal bir gereksinimdir. İnsanların birbiriyle olan iletişimde dilin önemi ve gerekliliği ise tartışılmaz bir gerçektir. Özellikle son yüzyılda, küreselleşen dünya teknolojik gelişme ve

ilerlemenin de etkisiyle adeta bir köy haline gelmiştir. İnsanlık, dünya tarihinde hiç görülmemiş bir seviyede birbirleriyle sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi ve daha birçok alanda iletişim halinde bulunmakta. Bu iletişimin kilit noktasında ise dil durmaktadır. Buna paralel olarak yabancı dil öğrenimi de her zamankinden daha fazla talep edilir duruma gelmiştir. Dilbilimcilerin büyük çoğunluğu tarafından kabul gören dört temel dil becerilerinden birisi olan dinleme becerisi, hem anadil hem de bir yabancı dil ediniminde ilk basamakta yer almaktadır. Mackay'a göre dinleme becerisi başarının anahtarıdır ve de iyi dinleyici olmadan başarılı olmanın olanağı yoktur [1]. "Doğumdan önce başlayan, ailede gelişen, okulda devam eden ve hayatın pek çok alanında kullanılan dinleme becerisi, bir bakıma sesleri okuma ve anlamlandırmadır. Her ne kadar sağlıklı bir insan dünyaya geldikten sonra duyu organlarından en çok gözlerini kullansada, anne karnında kulaklarıyla çevresini fark ettiği için bir anlamda insan dünyaya gözlerini değil, kulaklarını açar" [2]. Dinleme ile başlayan dil edinim süreci belli bir dönemden sonra taklitler yoluyla konuşmaya döndürür. Ardından okuma ve yazma evreleri takip eder. Dinlemenin en çok ve en sık kullanılan dil becerisi olduğu göz önünde bulundurulduğunda; dil öğreniminde ve öğretiminde başvurulacak yöntem ve tekniklerin yanı sıra kullanılan dinleme materyallerinin de ne kadar önem arz ettiği aşikardır. Johnson'e göre dinleme "Sözlü iletişim sürecinde etkili anlama ve cevap verme yeteneğidir"[3]. Yabancı dil öğretiminde, kullanılan ders kitapları ve bu kitaplar için hazırlanan dinlemeler ile bunların yazılımetinleri önemli bir yere sahiptir. Seslendirmenin kalitesinden başlayarak dinleme metninin dilbilgisi yapısına varıncaya kadar her aşama detaylı olarak planlanmalı ve sunulmalıdır. Demirel'e göre dinleme, "Konuşan kişinin vermek istediği mesajı, pürüzsüz olarak anlayabilme ve söz konusu uyarana karşı tepkide bulunabilme etkinliğidir" [4]. Dinleme becerisi etkinliklerinde, verilmek istenen mesajı doğru anlayabilmek ve bu mesajı gönderen uyarana karşı tepkide bulunabilmek için dinleme metnlerinin ve dinleme esnası/dinleme sonrası etkinliklerin çok dikkatle ve özenle hazırlanması icap etmektedir. Yabancı dil öğrenimi ile ilgili, üzerinde büyük bir konsensüs oluşan Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metninde (DAOBM) dört temel dil becerisinden dinleme becerisine de önemli miktarda yer verilmiş ve bu konuda genel kriterler belirlenmiştir.

1.1.Dilin Tanımı

İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan en etkili iletişim aracı dildir. "Dil bir sistemdir. Başka bir deyişle, dil, belli kalıplara ve kurallara uyar ve dilin kendine özgü belli bir kodlama sistemi vardır [5]. Dil, bireyleri arasında anlaşmayı sağlayan toplumsal bir sistemdir [6]. Dil seslerden oluşur. Her ses, değişken sembollerle belirtilmekte ve her sesin bir anlamı bulunmaktadır. Dil bir iletişim aracıdır. İnsanlar arasında en etkin iletişim aracı dildir. Dilin kapsamına girmeyen sesler, jestler ve mimikler iletişimin sağlanmasında önemli olmasına karşın bunlar dilin önemini hiçbir zaman azaltmaz. Dilin insanlar arasında iletişim aracı olarak kullanılması dilin toplumsal bir işleve sahip olduğunu ortaya

koymakta, ayrıca dil, o toplumla onun kültürü arasında ilişki kurma rolünü de üstlenmektedir.”

İsviçreli bir dil bilimci olan Ferdinand de Saussure (1857–1913) modern dilbilimin kurucusu olarak kabul edilmektedir. Saussure, dilin düşünceleri ifade eden bir göstergeler sistemi olduğunu ve diğer gösterge sistemleri (alfabe, yazı, askeri işaretler) içinde en önemlisi olduğunu vurgulamıştır. Dil, hem konuşma yolu ile oluşan bir toplumsal üretim; hem de bireylerin uygulaması için oluşturulmuş gerekli uzlaşmaların toplamıdır [7].

1.2. Dil Öğretimi

Dil öğretim sürecine 1900’lü yıllardan başlayıp bakıldığında, o tarihlerden günümüze kadar dil öğretim sürecinde önemli gelişmeler ve değişimler olduğu görülecektir. Önceleri dil öğretimi uygulamalarında kelime, dil bilgisi ve kültür gibi yaklaşımlar hakimdi. Günümüze geldiğimizde ise sosyal, duygusal ve zihinsel becerilerin yanı sıra dil becerilerinin de geliştirilmesi ön plana alınmakta ve bu doğrultuda etkinlik, görev ve projelerle bu çalışmalar yürütülmektedir.

Türkiye’de dil öğretimi yaklaşımları incelendiğinde bir çok yaklaşım ve uygulama görülmektedir. Bunlardan bazıları; Davranışçı Dil Öğretim Yaklaşımı, Bilişsel Dil Öğretimi Yaklaşımı, Yapılandırıcı Dil Öğretimi Yaklaşımıdır [8].

Görüldüğü üzere dil, dil öğrenimi dolayısıyla dil öğretimi insanoğlu için kaçınılmaz bir gereksinimdir. Yüce, S.’ye göre küreselleşme ile birlikte tükeler, siyasî, sosyal, ekonomik ve askerî açıdan birbirlerine bağımlı hale gelmişlerdir [9]. Dünyadaki hızlı değişim ve gelişmeler çok dilliliği gündeme getirmiş, ulusların birbirini daha yakından tanıma imkanı doğmuştur.

Yabancılara Türkçenin öğretiminde amaç, yalnızca birtakım kelimeleri öğretmek değildir. Kişiyi dili, Türk kültürünü yeterli ölçüde kazandırmaktır. Çünkü, Türkçeyi severek, isteyerek öğrenen bir yabancı, Türkiye’nin kültür elçisi durumuna gelmektedir [10].

1.3. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kullanılan Materyaller

Günümüzde yabancı dil öğretiminde kullanılan birçok materyal çeşidi vardır. Bu materyaller yazılı, sözlü ya da görsel olarak öğretimi destekleyerek öğrencilerin daha etkin bir şekilde öğrenmelerini sağlar. Derslerde kullanılan ders kitapları, tahta, projektör, resimler, gerçek nesnelere vb. kullanılan yardımcı materyaller olarak sıralanabilir. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak yabancı dil öğretiminde kullanılacak materyaller oldukça fazladır. İçinde olduğumuz çağda, teknolojik ve bilimsel gelişmelere paralel olarak öğretim yöntem ve teknikleri de değişim ve gelişim göstermiştir. Bu değişim ve gelişim artarak ve hızla devam edecektir. Ayrıca eğitim öğretim hizmeti sunulan muhatapların da içinde bulunduğumuz çağın kendine has özellikleri göz önünde bulundurulduğunda bu gelişim ve değişime ayak uydurması gerekmektedir. Bu nedenle eğitim öğretim alanında kullanılacak materyallerin hazırlanmasına ve verimli bir şekilde

kullanılmasına ayrıca itina gösterilmelidir. Yabancı dil öğretiminde de hangi konuda hangi materyalin seçileceği ve materyalin kullanımı ile öğrenciye sunumu meseleleri öğrenme sürecine etki eden önemli etkenlerdendir. Dikkat çekici materyallerin kullanılması öğrenmeyi olumlu yönde etkileyen unsurlardandır. Sınıfa getirilmesi mümkün olmayan ya da tehlikeli olan cisim, olgu ve olaylar, özellikle görsel materyaller sayesinde çok kolay gözlemlenir hâle gelir. Görsel ve işitsel gereçlerin etkili kullanımı, anlatılması planlanan konuların öğretmenin hafızasından uçmasının önüne geçer. Yabancılar Türkçe öğretimi sırasında, özellikle temel Türkçede, meyveler, sebzeler, hayvanlar, meslekler gibi değişik konularda kelime yüklemesi yapılmasında fayda vardır [11]. Bu bilgi ve araştırmaların ışığında, Yabancılar Türkçe Öğretimi özelinde inceleyecek olursak derslerde faydalanan öğretim materyallerini aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- ❖ Ders kitapları ve etkinlik kitapları,
- ❖ Posterler,
- ❖ Sunumlar,
- ❖ Videolar,
- ❖ Şarkılar,
- ❖ Filmler,
- ❖ TV yayınları
- ❖ Kelime öğretim afişleri,
- ❖ Hikaye kitapları,
- ❖ Gazeteler,
- ❖ Dergiler,
- ❖ Karikatürler,
- ❖ İnternet araçları (facebook, instagram, youtube...)

1.4.Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Dinleme Becerisi ve Kullanılan Materyaller

Demirel ve Şahinel dinlemeyi “Konuşan kişinin vermek istediği mesajı, pürüzsüz olarak anlayabilme ve söz konusu uyarana karşı tepkide bulunabilme etkinliği” olarak tanımlamaktadır [5]. Dinleme, dinleyicinin önce söylenenlerle, sonra söylenenler arasında bağlantı kurma ve iletişim içindeki işlevini anlama yeteneğidir[12]. Türkçe öğretim programında ise dinleme/izleme becerisi olarak adlandırılan dinleme, “iletişim kurmanın ve öğrenmenin temel yollarından biri olup verilen iletiyi doğru bir şekilde anlama, yorumlama ve değerlendirme becerisi”olarak tanımlanmaktadır[13].

1.4.1. Görseller, Metinler, Ses kayıtları

Halil İbrahim Yalın, araç-gereçlerin öğretimdeki yeri ve öneminden bahsederken araç-gereçlerin neden gerekli olduğunu şu maddeler ışığında açıklar:

1. Çoklu öğrenme ortamı sağlarlar.
2. Öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olurlar.

3. Dikkat çekerler.
4. Hatırlamayı kolaylaştırır.
5. Soyut şeyleri somutlaştırır.
6. Zamandan tasarruf sağlarlar.
7. Güvenli gözlem yapma imkânı sunarlar.
8. Farklı zamanlarda birbirleriyle tutarlı içeriğin sunulmasını imkân verirler.
9. Tekrar tekrar kullanılabilirler.
10. İçeriği basitleştirerek anlaşılmayı kolaylaştırır [14].

Materyal kullanımı, daha çok duyunun öğrenme sürecine dâhil olmasına fırsat vermekte, bu da çoklu öğrenmeyi sağlamaktadır. Daha çok duyunun öğrenme sürecine dâhil olması, öğrenmeyi çabuklaştırdığı gibi, öğrenilenlerin kalıcı hale gelmesine yardımcıdır. Öğrencilerin farklı öğrenme stilleri olduğunu belirten Yalın, kimi öğrencilerin okuyarak, kimilerinin görerek, kimilerinin dinleyerek daha iyi öğrendiğine dikkat çeker [14].

Sadece materyal kullanmış olmak için materyal hazırlamak yanlış bir yaklaşımdır. Öğretim hedeflerine uygun olmayan materyaller kafa karışıklığı ve zaman kaybından başka bir şeye yaramayacaktır. Dikkat çekici materyaller, öğrenilenlerin hafızada uzun süre saklanmasında ve tekrar hatırlanmasında çok etkili olacaktır.

Öğretmenler, diğer becerilere yoğunlaştıkları kadar dinleme becerisinin geliştirilmesi için de uğraşmalıdır. Çünkü “dinleme olmadan, yeni bir dil öğrenmek olanaksızdır” [15]. Öğrenciler, sınıf içinde de “anlaşılabilir girdilere” maruz kalmalıdır [16]. Bu bakımından öğrencilerin dinleme becerilerini geliştirmek için yabancı dil öğretiminde ders kitapları ve öğretmenin yanı sıra farklı kaynakların özellikle de görsel-işitsel araçların kullanılması adeta zorunluluk hâline gelmiştir [17].

1.4.2. Dinleme Becerisinde Kullanılan Metinlerin Değerlendirilmesi

Yabancı dil öğrenenler için dinleme önemli bir beceri alanıdır. Bir yabancı dili öğrenmeye çalışırken, maksimum seviyede o dilde düşünmeye gayret etmek yabancı dil öğreniminde başarıyı arttıracaktır. Öğrenci, duyduğu veya okuduğu şeyleri ancak ana diline çevirdikten sonra anlıyorsa, o yabancı dil kavranmamış demektir. Yabancı dil eğitiminde dinleme aktivitesi, genellikle 3 aşamaya bölünerek gerçekleştirilir: 1-Dinleme öncesi, 2-Dinleme sırası, 3-Dinleme sonrası. Bu üç aşama uygulanırken her birinde birbirinden farklı yöntem ve teknikler uygulanmaktadır. Dinleme aktivitesi olarak, sınıf içinde kullanılan kitaplardaki metinler öğrencilere dinletilir. Öğrencinin dinleme metinlerindeki her bir kelimeyi anlaması, kavraması ve o kelimenin öğrencinin hafızasında kalıcı hale gelmesi mümkün değildir. Dinleme etkinliğinin ilk ve ana hedefi, öğrencinin dinlediği metni genel olarak anlaması ve anladığını anlatabilmesidir. Derslerde dinleme etkinlikleri genellikle CD, ses kayıt dosyaları ve internet üzerinden ses kayıtlarının dinletilmesi ile yapılmaktadır. Bu dinleme materyallerinin kalitesi ile dinleme etkinliğinin başarı düzeyi doğru orantılıdır.

Bu materyaller, alanında uzman kişilerce ve belirlenmiş kabul edilmiş uluslararası çeşitli ölçütlere, kriterlere uygun olarak hazırlanmış olmalıdır.

1.4.3. Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metninde Dinleme Becerisi İçin Belirlenen Kriterler

Dil öğretimi tarihesine göz atıldığında, dil öğretimi yöntem ve tekniklerinin her birinin kişisel, yöresel ya da bölgesel olarak uygulanmış olduğu görülmektedir. Küreselleşen dünyada teknolojinin de gelişmesiyle ulaşım ve iletişim açısından adeta küçük bir köy haline gelmiştir. Dolayısıyla, değişik ülkelerde, bölgelerde, coğrafyalarda yaşayan insanlar eskisine nazaran birbirleriyle daha sıkı bir iletişim içerisindedir. Bu durum, iletişimin en temel ögesi olan dilin önemini kat kat artırmaktadır. Küresel açıdan bu durumu değerlendiren uzmanlar, yabancı dil öğretimi konusunda genel hatlarda birbiriyle örtüşen, ortak hedefleri olan bir metin hazırlamışlardır. “Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni” olarak Türkçeye çevrilen bu metinde, dil öğretimi konusunda hedefler ve izlenilecek yöntemler konusunda genel hatlar belirlenmiştir. Bu metne bakıldığında, yabancı dil öğretiminde her bir temel beceri alanı için kriterler belirlenmiştir. Dinleme becerisi ve bu beceri alanında dinleme kayıtları ve dinleme metinleri ile dinleme etkinlikleri hakkında şu ölçütlere dikkat edilmesi gerektiği belirtilmiştir:

- ❖ Dinlemenin hızı
- ❖ Dinlemenin anlaşılabilirliği
- ❖ Dinleme metinlerinin;
  - Konusu
  - Karmaşıklığı
  - Türü
  - Söylem yapısı
- ❖ Dinleme etkinliklerinin soru tipleri
- ❖ Kullanılan görsel
- ❖ Kültür aktarımı boyutu

Yukarıdaki kriterler; Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan DAOBM tercümesinde yer alan, yabancı dil öğretiminde öğreticiler ve yabancı dil öğretimi alanında materyal hazırlayıcılar için belirlenmiş kriterler arasından özellikle dinleme becerisi alanı ile ilgili olanlardan derlenmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan DAOBM tercümesinde, sayfa 65’te “Genel İşitsel Anlama” başlıklı bölümde A1 ve A2 seviyesindeki dinlemeler için şu kriterlerden bahsedilmiştir:

“A1: Anlamı özümseyebilmesi için uzun süreli duraksamaları olan çok dikkatli ve yavaşça söylenen konuşmayı takip edebilir. A2: Konuşmanın yavaşça ve anlaşılır bir biçimde gerçekleştiği takdirde somut türdeki ihtiyaçlarını karşılayabilecek kadar anlayabilir. Konuşmanın yavaşça ve anlaşılır bir biçimde

gerçekleştiği takdirde, derhal öncelik gerektiren alanlara (örn. çok temel kişisel ve ailevi bilgiler, alış-veriş, yerel coğrafya, iş vs.) bağlı olan ibareleri ve ifadeleri anlayabilir” [13].

Buradan da anlaşılacağı üzere dinleme kayıtlarının hızı, anlaşılabilirliği ile dinleme metinlerinin hazırlanması önem arz etmektedir. DAOBM’ni incelemeye devam ettiğimizde sayfa 67’de A1 ve A2 seviyesi öğrencileri için şu ifadeler yer almaktadır: “Yavaşça ve anlaşılır biçimde anlatılan tahmin edilebilen günlük hususlar hakkındaki kısa, kayıt edilmiş pasajları anlayabilir ve gerekli bilgileri çıkartabilir” [13].

Yine aynı kaynakta, sayfa 73’te, “İletişimde Yer Alan Anadilde Konuşan Kişiyi Anlamak” başlığı altında A1 ve A2 seviyeleri için şu değerlendirmelere yer verilmiştir:

“A1: Sempatik bir konuşmacı tarafından kendisine doğrudan yöneltilen anlaşılır, yavaş ve tekrarlanan, somut türden basit ihtiyaçların yerine getirilmesini amaçlayan günlük ifadeleri anlayabilir. Kendisine dikkatlice ve yavaşça yöneltilen soruları ve yönergeleri anlayabilir ve kısa, basit yönlendirmeleri takip edebilir.

A2: Fazla çaba sarf etmeden basit, rutin bilgi alışverişinde bulunacak kadar anlayabilir. Zaman zaman tekrarını veya yeniden ifade edilmesini isteyebildiği takdirde, bildiği konularda kendisine yöneltilen anlaşılır standart konuşmaları genelde anlayabilir. Günlük basit dilde kendisine doğrudan, yavaşça ve anlaşılır şekilde söyleneni anlayabilir; eğer konuşmacı zahmetine katlanırsa, anlayabilecek duruma getirilir” [13].

Okuma, dinleme, ödev metinlerinin hazırlanışı ile ilgili ise, MEB tarafından yapılan DAOBM çevirisi sayfa 154-155’te metinlerde şu unsurlara dikkat edilmesi gerektiği görülmektedir:

Metin Özellikleri, Dilin Karmaşıklığı, Metin türü, Söylem yapısı, Somut özellikler ve fiziksel koşullar, Metnin uzunluğu, Öğrenenler için önemi

2. YÖNTEM

2.1.Araştırma Yöntemi

İncelemede, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. “Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda, gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir” [18]. Yazılı doküman ve belgelerin analizi nitel araştırmada gerek kendi başına gerekse görüşme ve gözlemle elde edilen bilgilere destek amacıyla kullanılan bir bilgi toplama yöntemidir.

Bu çalışmada, yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan Anadolu ders kitaplarında A1 ve A2 seviyesinde yer alan dinleme metinleri DAOBM’de belirlenen aşağıdaki ölçütlere göre incelenmiştir:

- ❖ Dinlemenin hızı
- ❖ Dinlemenin anlaşılabilirliği

- ❖ Dinleme metinlerinin;
  - Konusu
  - Karmaşıklık
  - Türü
  - Söylem yapısı
- ❖ Dinleme etkinliklerinin soru tipleri
- ❖ Kullanılan görsel
- ❖ Kültür aktarımı boyutu

2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Anadolu Ders Kitapları, toplam 6 ders kitabından oluşmaktadır. Bu öğretim setinden, A1 seviyesindeki öğrenciler için kullanılan Anadolu Ders Kitabı 1 ve A2 seviyesindeki öğrenciler için kullanılan Anadolu Ders Kitabı 2 seçilmiş ve analiz yapılmaya çalışılmıştır. Birinci kitapta toplam 6 ünite bulunmakta ve toplam 17 dinleme kaydı etkinliklerle birlikte verilmiştir. İkinci kitapta ise, yine toplam 6 ünite bulunmakta ve 18 adet dinleme metni etkinlikleriyle birlikte verilmiştir. Çalışmanın evreni, Anadolu Ders Kitapları olarak belirlenmiştir. Bu evrende yer alan 6 kitabın içerisinde A1 seviyesi için birinci kitap, A2 seviyesi için ikinci kitap çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır.

2.3. Araştırmada Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma kapsamında, Yabancılar Türkçe Öğretiminde kullanılan Anadolu Ders Kitapları A1 ve A2 seviyelerinin seçilme sebebi, yabancılar Türkçe öğretiminde ilgili kitabın A1 ve A2 seviye dinleme bölümüyle ilgili herhangi bir çalışma yapılmadığının belirlenmesidir. Kitap belirlendikten sonra, veri toplanması aşamasında kitaplardaki dinleme metinleri ve ses kayıtları özelinde inceleme ve gözlem yapılmıştır. Bu veriler elde edildikten sonra verilerin analizi aşamasına geçilmiştir. Analiz yaparken göz önünde bulundurulacak kriterlerin neler olduğu DAOBM'den tespit edildikten sonra, bu iki kitapta yer alan bütün dinleme metin ve kayıtları bu kriterlere uygunluk açısından analize tabi tutulmuştur. Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılarak ilgili kitap üzerinde değerlendirmeler yapılmıştır. Hem dinleme kayıtları, hem dinleme metinleri hemde dinleme sonrası etkinlikler bu yöntemle analize tabi tutulmuştur. Böylece, bu alanda gerekli olduğu takdirde bu çalışma bir örnek olarak yer alacaktır. Etkinlikleri ile birlikte verilen 35 adet dinlemenin dışında, bir çok dinlemede ses kaydı kalitesi, ses kaydı uzunluğu/hızı/karmaşıklık, seslendiren karakterlerin ses tonu ve hatta cinsiyeti, kayıtların tam yapılmış olup olmaması gibi bir çok açıdan bazı eksiklikler tespit edilmiştir. Burada amaç; sadece ve sadece eleştirel bir bakış açısıyla ele almak değil, tarafsız bir gözle değerlendirme ve öğrenciler için daha iyisi nasıl hazırlanır düşüncesine bir nebze olsun katkıda bulunmaktır.

3. BULGU VE YORUMLAR

A1 ve A2 seviyesinde kullanılan Anadolu Ders Kitapları-1 ve Anadolu Ders Kitapları-2’de yer alan dinlemeler, dinleme metinleri ve dinleme etkinlikleri; ele alınan kriterler boyunca incelenmeye gayret gösterilmiştir ve elde edilen bulgular tablolarla da desteklenerek ortaya konulmaya çalışılmıştır. İlk olarak 1.kitaptaki dinlemelerden elde edilen bulgular, daha sonra ise 2.kitaptan elde edilen bulgular verilmiştir.

3.1.Dinleme Metinlerinin Kriterlere Göre Değerlendirme Tabloları

Tablo – 1 ve Tablo – 2, dinleme metinlerinin analizi yapılırken göz önünde bulundurulmuş ve DAOBM’de belirtilen kriterlerin genel görünümünü ifade etmektedir. Bu kriterlere genel olarak uygunluk gösteren kriterler “+” işareti ile, uygunluk göstermeyen kriterler ise “-” işareti ile gösterilmiştir.

Tablolara bakıldığında, soldan birinci sütunda kitapta verilen ünitelerin isimleri yukarıdan aşağıya doğru sıralanmaktadır. Ünite isimleri sütunundan sonraki sütunların soldan sağa üç ana başlık halinde belirlendiği görülecektir. Bu başlıklar “Dinlemeler”, “Dinleme Metinleri” ve “Dinleme Etkinliklerinin Soru Tipleri” şeklindedir.

“Dinlemeler” başlığı ile verilen sütunda üç alt başlıkla verilmiş olan üç ayrı sütun bulunmaktadır. “No” alt başlığıyla verilen sütunda, kitaptaki her bir üniteye yer alan dinleme metinlerine ait ses kayıtlarının numaraları verilmiştir. “Hız” alt başlığı altında bu dinleme metinlerinin seslendirme hızları, DAOBM’de yer alan kriterlere uygun olup olmama durumlarına göre “+/-” işaretleri ile değerlendirilmiştir. “Anlaşılabilirlik” alt başlığı ile verilen sütunda ise, ses kayıtlarının dinleyici tarafından anlaşılabilirlik durumu değerlendirilmiş ve bu açıdan “+/-” işaretleri ile değerlendirilmiştir.

“Dinleme Metinleri” başlığı ile verilen sütunda ise, DAOBM’de yer alan ve dinleme metinlerinin hazırlanmasında dikkat edilmesi gereken ölçütlerden “Metnin Konusu, Metnin Karmaşıklığı, Metnin Türü, Metnin Söylem Yapısı ve Kültür Aktarımı Boyutu” açılarından analiz yapılmıştır. Bu bölümde yer alan alt başlıklarda metinler “Konu, Karmaşıklık, Tür,Söylem Yapısı ve Kültür Aktarımı” boyutlarından kriterlere uygunluğuna göre “+/-” işaretleri ile belirlenmiştir. “Dinleme Etkinliklerinin Soru Tipleri” başlığı altında ise, dinleme metinlerinden sonra verilen etkinliklerde yer verilen ve DAOBM’de tavsiye edilen soru tiplerinden hangileri kullanılarak bir değerlendirme yapıldığı açıklanmaya çalışılmıştır.

Tablo-1

Dinleme Metinleri Kriterler Tablosu:Anadolu Ders Kitabı-1

	Dinlemeler			Dinleme Metinleri					Dinleme Etkinliği Soru Tipi
	No	Hız	Anlaşılabilirlik	Konu	Karmaşıklık	Tür	Söylem Yapısı	Kültür Akarımı	
1.Ünite Tanışma ve Selamlaşa	1.3	+	+	+	+	+	+	+	Boşluk doldurma
	1.13	+	+	+	+	+	+	-	Dinleme/İşaretleme
	1.17	+	+	+	+	+	+	+	Boşluk doldurma
2.Ünite Eşyalar	2.3	+	+	+	-	+	+	-	Dinleme/İşaretleme
	2.7	+	-	+	+	+	+	+	Boşluk doldurma
3.Ünite Ülkeler ve Milliyetler	3.5	+	+	+	+	+	+	+	Boşluk doldurma
	3.8	+	+	+	+	+	+	+	Dinleme/İşaretleme
	3.12	+	+	+	+	+	+	+	Boşluk doldurma
4.Ünite Ev	4.4	+	+	+	+	+	+	+	Dinleme/İşaretleme
	4.7	+	+	+	-	+	+	+	Doğru/Yanlış Açık Uçlu
	4.10	+	+	+	+	+	+	+	Boşluk doldurma
5.Ünite Aile ve Meslekler	5.3	+	+	+	+	+	+	+	Doğru/Yanlış Açık Uçlu
	5.5	+	+	+	-	+	+	+	Doğru/Yanlış Açık Uçlu
	5.8	+	+	+	+	+	+	+	Doğru/Yanlış
6.Ünite Zaman	6.5	+	+	+	+	+	+	-	Dinleme/İşaretleme
	6.8	+	+	+	+	+	+	+	Dinleme/İşaretleme
	6.11	+	+	+	-	+	+	+	Dinleme/İşaretleme

Tablo – 2

Dinleme Metinleri Kriterler Tablosu: Anadolu Ders Kitabı-2

	Dinlemeler			Dinleme Metinleri					Dinleme Etkinliği Soru Tipi
	No	Hız	Anlaşılabilirlik	Konu	Karmaşıklık	Tür	Söylenim Yapısı	Kültür Akademi	
1.Ünite Şehir	1.3	+	+	+	+	+	+	+	Dinleme/İşaretleme
	1.6	-	+	+	+	+	+	+	Dinleme/İşaretleme
	1.9	+	+	+	+	+	+	-	Dinleme/Yazma
2.Ünite Geçmiş Zaman	2.3	+	+	+	+	+	+	+	Doğru/Yanlış Açık Uçlu
	2.6	+	+	+	+	+	+	+	Eşleştirme/Açık Uçlu
	2.10	+	+	+	+	+	+	+	Doğru/Yanlış
3.Ünite Yiyecekler ve İçecekler	3.3	+	+	+	+	+	+	+	Çoktan Seçmeli
	3.6	+	+	+	+	+	+	+	Eşleştirme
	3.9	+	+	+	+	+	+	+	Açık Uçlu
4.Ünite Vücudumuz ve Sağlık	4.5	+	+	+	+	+	+	+	Boşluk Doldurma
	4.8	+	+	+	-	+	+	+	Doğru/Yanlış
	4.11	+	+	+	+	+	+	-	Boşluk Doldurma
5.Ünite Gelecek	5.3	+	+	+	+	+	+	+	Boşluk Doldurma
	5.6	+	+	+	+	+	+	+	Doğru/Yanlış Açık Uçlu
	5.9	+	+	+	+	+	+	+	Dinleme/İşaretleme
6.Ünite Kıyafetler ve Hava Durumu	6.4	+	+	+	+	+	+	-	Dinleme/İşaretleme
	6.7	+	+	+	+	+	+	-	Dinleme/İşaretleme
	6.10	+	+	+	+	+	+	+	Boşluk Doldurma

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuç

Bu çalışmada; Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi için hazırlanmış Anadolu ders kitapları setinden A1 ve A2 seviyeleri için kullanılan ders kitaplarındaki dinlemeler incelenmiştir. Dinlemelerin hızı ve anlaşılabilirliği genel olarak incelenen kriterlere uygundur. A1 seviyesi için kullanılan kitaptaki dinleme kayıtlarının etiketleri ile kitapta yer alan aynı dinlemenin etiketleri farklı

yazıldığından, hangi dinlemenin hangi metne ait olduğunun belirlenmesinin kullanıcılara zorluk oluşturacağı kanaatine varılmıştır. A2 seviyesi için hazırlanan kitapta ise bu problemin çözülmüş olduğu görülmüştür.

Bir metin için kullanılan görsel, okuyucuya o metnin konusu hakkında ipuçları vermekte ve okuyucu açısından metnin anlaşılmasında kolaylık sağlamaktadır. Genel olarak dinleme metinlerinde kullanılan görseller açısından A1 ve A2 seviyesindeki bu iki kitaba bakıldığında iki durum ön plana çıkmaktadır: Birincisi, kimi dinleme metni etkinliklerinde hiç görsel kullanılmamış olması, ikincisi kullanılan görsellerin metnin konusunu tam yansıtmamasıdır. DAOBM, metinlerle ilgili kullanılacak görsellerle ilgili önemli uyarılarda ve tavsiyelerde bulunmuştur. Bu açıdan bakıldığında bu iki kitabın görseller açısından bir daha gözden geçirilmesi faydalı olacaktır.

DAOBM incelendiğinde, kültürler arası iletişime dolayısıyla kültür aktarımına büyük önem verildiği fark edilecektir. Anadolu Ders Kitaplarında da farklı ülkelerden insan isimlerine, ülke isimlerine, şehir isimlerine, farklı ülkelere ait yemek türlerine, turistik şehir ve gezi alanlarına, sanatçılara yer verilerek yabancı dil öğretiminde kültür aktarımı boyutuna farklı bir zenginlik katılmıştır. Dinleme etkinlikleri olarak boşluk doldurma, dinleme/işaretleme, doğru/yanlış, açık uçlu soru ve çoktan seçmeli soru etkinliklerine yer verildiği görülmektedir. Etkinliklerin genel olarak kriterlerle uyum sağladığı görülmektedir. Ancak, etkinlikler arasında kimi zaman karmaşıklığa yol açabilecek ve dinleme becerisi gibi bir alanda öğrencileri zorlayacak, dolayısıyla motivasyon ve öğrenme isteklerini olumsuz etkileyecek durumlarla da karşılaşmıştır. Dinleme etkinliklerinin tamamına yakınında, dinleme bittikten sonra öğrencinin cevaplarını kontrol etmesi için tekrar dinleme imkanı verilmektedir. Bazı dinleme etkinlikleri için aslında bunun bir zorunluluk olduğu kanaati hasıl olmuştur. Çünkü, dinleme etkinliklerinin arasında, iki farklı türde soru tipi kullanılmıştır. Bu durumda dinleyici birinci soru tipine vereceği cevapları belirlediğinde ikinci soru tipinde verilen soruların cevapları için tekrar dinleme yapması gereken durumlara rastlanmıştır. Ayrıca, dinleme metninin akışı ile verilen etkinlikteki soruda istenenlerin aynı akışı izlemediği ve A1-A2 seviyesindeki öğrenciler için kafa karışıklığına yol açabileceği tespitine varılmıştır. Bu tür durumlar, dil öğrencileri tarafından da bilineceği üzere hatalara, dolayısıyla başarısızlığa ve doğal olarak dil öğrenme sürecinde büyük öneme sahip kendine güven hissinin zayıflamasına yol açabilecektir.

4.2. Öneriler

Birinci kitapta yer alan ses kayıtlarının isimlendirilme şeklinin, dinleme metinleri ile onlara ait ses kayıtlarını eşleştirmede problem doğuracak nitelikte olduğu saptanmıştır. Hangi ses kaydının hangi metne ait olduğunu tesbit etmek, kitabı kullanan öğretici için zorluk oluşturacaktır. Bu nedenle hem öğrenci hem öğretici açısından bakıldığında, verimli ve etkili bir öğretim için dinleme kayıtları hazırlanırken bu tür isimlendirmelerde daha dikkatli, daha hassas ve daha net çalışılmalıdır.

İncelemeye konu olan 35 adet dinleme metni; metin yapısı, ses kaydı, görselleri, etkinlikleri ile birlikte bir bütün olarak ele alındığında, bu etkenlerden birindeki uygunsuzluk bütün bir dinleme etkinliğini olumsuz etkileyecektir. Sadece görseller açısından düşünüldüğünde; göze hitap edici, hatırlatıcı, akılda kalıcı, ilgi uyandıran, sempatik ve seviyeye hitap edecek türde görsellerin kullanımı öğretim metodu olarak etkili bir yoldur. Bu nedenle, incelenen kitaplardaki dinleme metinleri için kullanılan görsellerin daha etkin kullanılması icap etmektedir. İncelemede, birçok dinleme metni için görsel kullanılmadığı tespit edilmiştir. Dinleme becerisi alanının soyut bir tarafı bulunduğundan, bu yönün görsellerle zenginleştirilmesi dilin kavranmasında büyük kolaylık sağlayacaktır. Anadolu ders kitapları A1 ve A2 seviyesi dinleme etkinliklerinde bu görsel zenginliğin yeterli olmadığı kanaatine varılmıştır. Dinleme metninin konusunu anımsatacak, belki de dinleyiciye o anın zihinde canlandırılmasına yardımcı olacak görseller seçilip konulması dinleme becerisine çok büyük katkı sağlayacaktır. Yeni baskılarda bu problemi giderici çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Dinleme metinlerinin ses kayıtları tek tek dinlenip detaylı incelendiğinde, ses kayıtlarının bir bölümünde metinlerin sonlarında yer alan bazı sözcüklerin dinleme kayıtlarında seslendirilmediği tesbit edilmiştir. Dinleme becerisini geliştirmeye yönelik hazırlanan bu ses kayıtlarının daha dikkatli ve hassas bir şekilde hazırlanması öğretim kalitesini de pozitif yönde etkileyecektir.

İncelenen iki kitapta da, her ünite sonunda yer verilen izleme etkinliklerinde “izleme öncesi, izleme sırası ve izleme sonrası” olmak üzere üç aşamalı bir yöntem takip edilmiştir. Bu üç aşamanın, dinleme metinleri için de uygulanması halinde çok daha bilinçli, yararlı ve verimli bir dinleme etkinliği sürecini doğuracağı kanaati hasıl olmuştur. Ünite sonu değerlendirmelerinde dinleme etkinliklerine hiç yer verilmemiştir. Ünitenin; öğrenciler açısından verimli geçip geçmediğinin göstergelerinden biri sayılan dinleme etkinliklerinin, ölçme ve değerlendirme sürecine eklenmesi daha faydalı olacaktır.

Kaynaklar

- 1 Türkel, A. Dinleme Eğitime İlişkin Teknikler ve Değerlendirmeleri // Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi (34), 2012. — 128-141.
- 2 Emiroğlu, S. Türkçe Öğretmeni Adaylarının Dinleme Sorunlarına İlişkin Görüşleri // Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (11), 2013. —269-307.
- 3 Aytan, T. Aktif Öğrenme Tekniklerinin Dinleme Becerisi Üzerindeki Etkileri // ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (ODÜSOBİAD)2(4), 2011. —23-43.
- 4 Yalçın, Ç., Gün, M. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında Yer Alan Dinleme Etkinliklerinin Dil Öğrenme Stratejileri

- Açısından İncelenmesi // Master's thesis, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi. 2018.
- 5 Demirel, Ö. Yabancı Dil Öğretimi: Dil Pasaportu, Dil Biyografisi, Dil Dosyası. (12. baskı).—Ankara: Pegem Yayınları,2021.
  - 6 Dilaçar, A. Dil ve Dileciklik, Ankara: TDK Yayınları, 1968.
  - 7 Saussure, F. Genel Dilbilim Dersleri. İstanbul: Multilingual, 1998.
  - 8 Güneş, F. Dil Öğretim Yaklaşımları ve Türkçe Öğretimindeki Uygulamalar // Language Teaching Approaches And Their Applications in Teaching Turkish. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 8 (15) , 2014. —123-148.
  - 9 Yüce, S. İletişim ve Dil: Yöntemler, Avrupa Dil Portföyü Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi // Journal of Language and Linguistic Studies 1 (1), 2005. —81-88
  - 10 Barın, E. Yabancılarla Türkçenin Öğretiminde Temel Söz Varlığının Önemi // Türklük Bilimi Araştırmaları(13), 2003. — 311.
  - 11 Duman, G. B. Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Materyal Geliştirme ve Materyallerin Etkin Kullanımı // Ana Dili Eğitimi Dergisi 1(2), 2013. —1-8.
  - 12 Temur, T. Dinleme Becerisi-Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Türkçe 1-8Ankara: Nobel Yayınları,2001.
  - 13 MEB İlköğretim Türkçe Dersi (6-8) Öğretim Programı ve Kılavuzu. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi, 2015.
  - 14 Yalın, H. İ. Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme. Ankara: Pegem Yayınları, 2010.
  - 15 Rost, M. Introducing Listening. London: Penguin English Applied Linguistics, 1991.
  - 16 Krashen, S. The Input Hypothesis: Issues and Implications. New York: Longman, 1985.
  - 17 İşcan, A. Türkçenin Yabancı Dil Olarak Önemi // Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi4, 2011. —29-36.
  - 18 Şimşek, H., Yıldırım, A. Sosyal Bilimler Nitel Araştırma Yöntemleri (6.Baskı). –Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008.